

jaargang 38
nummer 1
februari 2010

verschijnt bij:

rkkerk
.nl

Boodschap van paus Benedictus XVI voor de Vastentijd 2010

Boodschappen voor Wereldvrede dag en Wereldziekendag

Apostolische constitutie Anglicanorum coetibus

Aanbevelingen over doven in het leven van de Kerk

COLOFON

Kerkelijke documentatie is een uitgave van de afdeling Pers en Communicatie van het Secretariaat RKK. De reeks verschijnt tien maal per jaar, samen met een nummer van het blad *rkkerk.nl*.

Redactie:

drs. Bert Elbertse
(hoofd Pers & Communicatie)
mr. Michel Bronzwaer
(eindredactie)
drs. Pieter Kohnen
Matheu Bemelmans

Basisontwerp:

Artgrafica,
Amsterdam

Druk:

Gregorius bv, Soest

Opmaak:

Marlou Smit, MA

Abonnementsprijs:

(inclusief porto) in Nederland: € 56,50 per jaar, gecombineerd met *rkkerk.nl*; studenten: € 44,50. In België: nader te bepalen.

Abonnementen in

Nederland:

Secretariaat RKK,
Biltstraat 121,
Postbus 13049,
3507 LA Utrecht,
tel.: 030 2326911,
fax: 030 2334601.
e-mail: media@rkk.nl
Bestellingen:
tel.: 030 2326909
e-mail: bestel@rkk.nl
Abonnementen:
e-mail: abonnemen-ten@rkk.nl

In België

Uitgeverij Licap bv,
Guimardstraat 1,
1040 Brussel,
tel.: 02 5099670,
postrekening:
000-0947400-01.

Kerkelijke documentatie en *rkkerk.nl* op internet:
www.rkkerk.nl

ISSN: 1871-4579

© Utrecht 2010

Inhoud

Apostolische constitutie Anglicanorum coetibus

Het voorzien van personele ordinariaten voor Anglicanen die in volledige
gemeenschap treden met de katholieke Kerk..... 4

Effatha! Doven in het leven van de Kerk

Pauselijke Raad voor Werkers in de Gezondheidszorg
XXIVste Internationale conferentie 9

**Boodschap van paus Benedictus XVI voor de viering van
Wereldvrede dag 11**

**Boodschap van paus Benedictus XVI ter gelegenheid van de
achttiende Wereldziekendag 20**

**Boodschap van paus Benedictus XVI voor de Vastentijd
2010 23**

Apostolische constitutie Anglicanorum coetibus

HET VOORZIEN VAN PERSONELE ORDINARIATEN VOOR ANGLICANEN DIE IN VOLLEDIGE GEMEENSCHAP TREDEN MET DE KATHOLIEKE KERK

In het recente verleden heeft de heilige Geest groepen Anglicanen bewogen herhaaldelijk en dringend te verzoeken opgenomen te worden in volledige Katholieke gemeenschap, individueel maar ook als groep. De Apostolische Stoel heeft op zulke verzoeken positief gereageerd. De Opvolger van Petrus, aan wie de Heer Jezus heeft opgedragen in te staan voor de eenheid van het episcopaat en als hoofd en waarborg te fungeren van de universele gemeenschap van alle Kerken,¹ kon niet nalaten de middelen beschikbaar te stellen om dit heilig verlangen te kunnen realiseren.

1. Vgl. Tweede Vaticaans Concilie, Dogmatische Constitutie *Lumen gentium*, 23; Congregatie voor de Geloofsleer, Brief *Communio notio*, 12; 13.

2. Vgl. Dogmatische Constitutie *Lumen gentium*, 4; Decreet *Unitatis redintegratio*, 2.

3. Dogmatische Constitutie *Lumen gentium*, 1.

4. Decreet *Unitatis redintegratio*, 1.

5. Vgl. Joh. 17,20-21; Decreet *Unitatis redintegratio*, 2.

6. Vgl. Dogmatische Constitutie *Lumen gentium*, 13.

vervolg op blz. 5

De Kerk, een volk verenigd in de eenheid van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest,² is ingesteld door onze Heer Jezus Christus als “het sacrament, dat wil zeggen het teken en het instrument van de innige vereniging met God en van de eenheid van heel het menselijk geslacht.”³ Iedere verdeeldheid onder hen die gedoopt zijn in Jezus Christus verwondt datgene wat de Kerk is en waarvoor de Kerk bestaat; “deze verdeeldheid is zeker duidelijk in strijd met de bedoeling van Christus; zij is ook een ergernis voor de wereld en de hoog verheven taak van de evangelieverkondiging aan alle schepselen wordt erdoor geschaad.”⁴ Juist daarom bad de Heer Jezus, voordat Hij Zijn bloed vergoot voor de redding van de wereld, tot de Vader voor de eenheid van Zijn leerlingen.⁵

Het is de Heilige Geest, het beginsel van de eenheid, Die de Kerk vestigt als gemeenschap.⁶ Hij is het beginsel van de eenheid van de gelovigen in de leer van de apostelen, in het breken van het brood en in het gebed.⁷ Analoog aan het mysterie van het mensgeworden Woord, is de Kerk echter niet alleen een onzichtbare geestelijke gemeenschap, maar is zij ook zichtbaar.⁸ “De hiërarchisch georganiseerde maatschappij en het mystieke lichaam van Christus, de uitwendig zichtbare groep en de geestelijke gemeenschap, de aardse Kerk en de met hemelse gaven bedeelde Kerk, mogen wij niet als twee dingen beschouwen: zij vormen integendeel één complexe werkelijkheid, samengesteld uit een menselijk en een goddelijk element”.⁹ De gemeenschap van gedoopten in de leer van de apostelen en in het breken van

het Eucharistisch Brood wordt zichtbaar in de banden van de gehele geloofsbelijdenis, in de viering van alle door Christus ingestelde sacramenten en in het bestuur van het Bisschoppencollege, verenigd met het hoofd, de Bisschop van Rome.¹⁰

Deze éne Kerk van Christus, die wij in het Credo belijden als één, heilig, katholiek en apostolisch “bevindt zich in de katholieke Kerk, die door de opvolger van Petrus en de met hem verenigde bisschoppen wordt bestuurd, hoewel er ook buiten haar schoot meerdere bestanddelen van heiliging en waarheid te vinden zijn die, als de eigen gaven van de Kerk van Christus, naar de katholieke eenheid heen stuwen.”¹¹

In het licht van deze ecclesiologische principes, biedt deze Apostolische Constitutie de algemene normatieve structuur voor het regelen van de instelling en het leven van Personele Ordinariaten voor Anglicaanse gelovigen die corporatief willen worden opgenomen in de volledige gemeenschap met de Katholieke Kerk. Deze Constitutie wordt voltooid door Aanvullende Normen uitgevaardigd door de Apostolische Stoel.

I. §1 Personele Ordinariaten voor Anglicanen die worden opgenomen in de volledige gemeenschap met de Katholieke Kerk worden opgericht door de Congregatie voor de Geloofsleer binnen de territoriale grenzen van een bepaalde Bisschoppenconferentie in overleg met de betreffende Conferentie.

§2 Binnen het gebied van een bepaalde Bisschoppenconferentie kunnen een of meer Ordinariaten worden opgericht, al naar behoefte.

§3 Ieder Ordinariaat is van rechtswege (*ipso iure*) publiek rechtspersoon en is juridisch vergelijkbaar met een diocees.¹²

§4 Het Ordinariaat bestaat uit lekengeleerden, clerici en leden van religieuze instituten en sociëteiten van apostolisch leven, die oorspronkelijk tot de Anglicaanse Gemeenschap behoorden en nu in volledige gemeenschap zijn met de Katholieke Kerk, of die de initiatiesacramenten binnen de jurisdictie van de het Ordinariaat ontvangen.

§5 De *Catechismus van de Katholieke Kerk* is de gezaghebbende uitdrukking van het katholieke geloof beleden door leden van het Ordinariaat.

II. Het Personele Ordinariaat wordt bestuurd volgens de normen van de universele wet en deze Apostolische Constitutie en is onderworpen aan de Congregatie voor de Geloofsleer en de andere Romeinse dicasterieën van de Romeinse Curie volgens ieders competentie. Voor het Ordinariaat gelden ook de reeds genoemde Aanvullende Normen, evenals alle andere voor ieder Ordinariaat gegeven specifieke Normen.

III. Zonder liturgische vieringen volgens de Romeinse Ritus uit te sluiten, is het Ordinariaat bevoegd de heilige Eucharistie en de andere Sacramenten, de Liturgie van het Getijdengebed en andere liturgische vieringen te vieren volgens de eigen liturgische boeken van de Anglicaanse traditie, die zijn goedgekeurd door de Heilige Stoel, om de liturgische, spirituele en pastorale tradities van de Anglicaanse Gemeenschap binnen de Katholieke Kerk te behouden als een kostbare gave die het geloof van de leden van het Ordinariaat voedt en als

7. Vgl. *id*; Hand. 2, 42.

8. Vgl. Dogmatische Constitutie *Lumen gentium*, 8; Brief *Communio notio*, 4.

9. Dogmatische Constitutie *Lumen gentium*, 8.

10. Vgl. *CIC*, can. 205; Dogmatische Constitutie *Lumen gentium*, 13; 14; 21; 22; Decreet *Unitatis redintegratio*, 2; 3; 4; 15; 20; Decreet *Christus Dominus*, 4; Decreet *Ad gentes*, 22.

11. Dogmatische Constitutie *Lumen gentium*, 8.

12. Vgl. Johannes Paulus II, Ap. Const. *Spirituali militum curae*, 21 april 1986, I § 1.

een kostbare schat die gedeeld moet worden.

IV. Een Personeel Ordinariaat wordt toevertrouwd aan de herderlijke zorg van een Ordinarius, aangesteld door de Paus.

V. De volmacht (*potestas*) van de Ordinarius is:

a. *gewoon*: door de wet zelf verbonden aan het ambt dat door de Paus aan hem is toevertrouwd, voor zowel het interne als het externe forum;

b. *plaatsvervangend*: uitgeoefend in naam van de Paus;

c. *persoonlijk*: uitgeoefend over allen die tot het Ordinariaat behoren;

Deze macht moet worden uitgeoefend samen met die van de plaatselijke diocesane bisschop, in die gevallen waarin de Aanvullende Normen voorzien.

VI. §1. Zij die hebben gewerkt als Anglicaans diaken, priester of bisschop, en die voldoen aan de door het canoniek recht gestelde voorwaarden¹³ en niet geweerd worden door irregulariteiten of andere beletsel¹⁴ kunnen door de Ordinarius aanvaard worden als kandidaat voor de wijdingen in de katholieke Kerk. In het geval van gehuwde bedienaren moeten de normen die zijn vastgesteld in de Encycliek van Paus Paulus VI *Sacerdotalis coelibatus*, nr. 42¹⁵ en in de Verklaring *In June*¹⁶ in acht worden genomen. Ongehuwde bedienaren moeten zich onderwerpen aan de verplichting van het priestercelebaat van CIC can. 277, §1.

§2. De Ordinarius zal, met volledige inachtneming van de discipline van het

celibataire priesterschap in de Latijnse Kerk als regel (*pro regula*) alleen celibataire mannen toelaten tot de orde van het presbyteraat. Hij mag de Bisschop van Rome ook verzoeken, in afwijking van can. 277, §1, om toelating van gehuwde mannen tot het priesterschap op basis van individuele gevallen, volgens objectieve criteria, goedgekeurd door de Heilige Stoel.

§3. Incardinatie van clerici zal worden geregeld volgens de normen van het canoniek recht.

§4. De in een Ordinariaat geïncardineerde priesters, die het presbyterium daarvan vormen, moeten ook banden van eenheid bevorderen met het presbyterium van het diocees waarin zij hun dienstwerk uitoefenen. Zij moeten gezamenlijke pastorale en caritatieve initiatieven en activiteiten bevorderen, die tot overeenkomsten tussen de Ordinarius en de plaatselijke diocesane bisschop kunnen leiden.

§5 Kandidaten voor de heilige Wijdingen in een Ordinariaat moeten samen met andere priesterstudenten worden voorbereid, in het bijzonder op het gebied van leerstellige en pastorale vorming. Om te voorzien in de bijzondere behoeften van de priesterstudenten van het Ordinariaat en de vorming in het Anglicaanse erfgoed, mag het Ordinariaat ook seminarieprogramma's of vormingshuizen oprichten, die een band hebben met bestaande Katholieke theologische faculteiten.

VII. De Ordinarius kan, met goedkeuring van de Heilige Stoel, nieuwe religieuze instituten en sociëteiten van apostolisch leven oprichten, met het recht hun leden

13. Vgl. CIC, cann. 1026-1032.

14. Vgl. CIC, cann. 1040-1049.

15. Vgl. AAS 59 (1967) 674.

16. Vgl. Congregatie voor de Geloofsleer, Verklaring van 1 april 1981, in *Enchiridion Vaticanum* 7, 1213.

toe te laten tot de heilige Wijdingen volgens de normen van het canoniek recht. Religieuze instituten die uit het Anglicanisme stammen en volledige gemeenschap met de katholieke Kerk zijn aangaan kunnen met wederzijdse instemming ook onder zijn jurisdictie worden geplaatst.

VIII. §1. De Ordinarius kan, volgens de normen van het canoniek recht, met toestemming van de Heilige Stoel en na raadpleging van de plaatselijke diocesane bisschop, personele parochies oprichten voor de gelovigen die tot het Ordinariaat behoren.

§2. De pastoors van het Ordinariaat hebben alle rechten en plichten zoals voorzien in het Wetboek van Canoniek Recht en, in gevallen vastgesteld door de Aanvullende Normen, moeten die rechten en plichten worden uitgeoefend in wederzijdse pastorale assistentie, samen met de pastoors van het plaatselijke bisdom waar de personele parochie van het Ordinariaat gevestigd is.

IX. Zowel de leken gelovigen als leden van religieuze instituten en sociëteiten van apostolisch leven, die oorspronkelijk deel uit maakten van de Anglicaanse Gemeenschap en die willen toetreden tot het Personele Ordinariaat, moeten dit verlangen schriftelijk kenbaar maken.

X. §1. De Ordinarius wordt in zijn bestuur bijgestaan door een bestuurscollege met eigen statuten, goedgekeurd door de Ordinarius en bevestigd door de Heilige Stoel.¹⁷

§2. Het bestuurscollege, voorgezeten door de Ordinarius, bestaat uit tenminste zes priesters. Het oefent de taken uit die

in het Wetboek van Canoniek Recht zijn beschreven voor de Priesterraad en het Consultorencollege, evenals op die gebieden die zijn gespecificeerd in de Aanvullende Normen.

§3. De Ordinarius moet een raad voor economische aangelegenheden oprichten volgens de normen vastgelegd door het Wetboek van Canoniek Recht, die de daarin gespecificeerde taken zal vervullen.¹⁸

§4. Om de raadpleging van de gelovigen te waarborgen zal er door het Ordinariaat een pastorale raad worden ingesteld.¹⁹

XI. De Ordinarius is verplicht iedere vijf jaar naar Rome te komen voor een *ad limina Apostolorum* bezoek en aan de Paus, middels de Congregatie voor de Geloofsleer en in overleg met de Congregatie voor de Bisschoppen en de Congregatie voor de Evangelisatie van de Volkeren, een rapport voor te leggen over de situatie van het Ordinariaat.

XII. Voor juridische gevallen is de competente rechtbank die van het diocees waar een van de partijen woonachtig is, tenzij het Ordinariaat een eigen rechtbank heeft ingesteld, in welk geval de rechtbank van tweede instantie wordt aangewezen door het Ordinariaat en goedgekeurd door de Heilige Stoel.

XIII. Het Decreet waarbij een Ordinariaat wordt opgericht zal de plaats van de zetel bepalen en indien dit van toepassing is, van de hoofdkerk.

Het is onze wens dat onze bepalingen en normen vanaf nu en in de toekomst geldig en van kracht zijn, niettegenstaande,

17. Vgl. C/C, cann. 495-502.

18. Vgl. C/C, cann. 492-494.

19. Vgl. C/C, can. 511.

indien dat nodig mocht zijn, de door onze voorgangers uitgegeven Apostolische Constituties en bepalingen en eventuele andere voorschriften, ook als deze apart genoemd moeten worden of opheffing vereisen.

Gegeven te Rome, bij St. Pieter, op 4 november 2009, de gedachtenis van de heilige Carolus Borromeüs.

Vertaling: dr. N. Stienstra

Effatha! Doven in het leven van de Kerk

19-20-21 november 2009

CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Bij de organisatie van deze conferentie over de doven in het kerkelijk leven wilde de Pauselijke Raad voor Werkers in de Gezondheidszorg een stevige boodschap uitzenden, om de aandacht te benadrukken die kwesties rond de beperking van gehoorgestoorden als actieve leden van de Kerk verdienen. Zoals de Heilige Vader benadrukte op de audiëntie van de deelnemers aan deze 24ste internationale conferentie: "u bent niet alleen ontvangers van de verkondiging van het evangelie, maar ook zelf ten volle verkondigers vanwege uw doopsel."

Het nieuwe aan deze conferentie, in vergelijking met vorige georganiseerd rond verschillende soorten handicaps, ligt inderdaad in de wens om te onderstrepen dat met puur zintuiglijke doofheid noodzakelijkerwijs anders dan met andere lichamelijke beperkingen moet worden omgegaan als het gaat over geloof en godsdienstig leven.

AANBEVELINGEN

Om volledige integratie van doven in het leven van de Kerk te bereiken stelt deze vergadering voor:

1. dat er op nationaal niveau een centraal bureau van de Kerk hoort te zijn, dat zorg aan doven verleent en coördineert;
2. dat elk bisdom minstens één priester dient te hebben met de nodige competentie en scholing op dit specifieke gebied, zodat hij voor doven het referentiepunt kan zijn met betrekking tot de sacramenten (met name de biecht), de liturgie en catechese;
3. dat er een cursus voor seminaristen hoort te zijn, die hen richt op deze speciale vorm van pastorale zorg, en dat zij aangemoedigd worden om hun kennis van de dovenwereld te verdiepen en, bij eventuele interesse, die van de gebarentaal zo mogelijk te vergroten;

4. dat bisschoppen meer aandacht hebben voor het vraagstuk van gehoorgestoorden, en in pastoraat en catechese zowel voor als met hen ruimte zouden moeten maken, waarbij enkele doven ook lid van die groep horen te zijn.

5. dat in de grote steden een kerk of parochie dient te worden aangewezen, waar de liturgie actieve deelname van gehoorgestoorden mogelijk maakt;

6. dat er bij de planning van het parochiële en diocesane pastoraat speciale aandacht moet zijn voor doven en hun gezinnen; hun aanwezigheid daarbij is aan te raden, evenals van ouders om bij te dragen aan deze planning;

7. dat er een katholieke website dient te komen, zich richtend op actuele geloofsvragen, die ook het volgen van de Heilige Mis en de preek mogelijk maakt, evenals, bij gelegenheid, beter begrip van ethische vragen van politiek gewicht;

8. dat doven ook de kans wordt geboden aan theologische cursussen deel te nemen georganiseerd op diocesaan niveau;

9. dat pastores liturgische plaatsen uitrusten met videoschermen, om tegevoet te komen aan doven die geen gebarentaal kennen, tijdens hun ontwikkeling doof geworden zijn, of als volwassenen door doofheid getroffen zijn;

10. dat er op nationaal niveau instellingen worden aangewezen voor de bevordering van roepingen en voor de opleiding van dove kandidaten voor het priesterschap of het religieuze leven;

11. dat bisdommen een register dienen te hebben van gediplomeerde tolken die in de Kerk kunnen werken;

12. dat, zoals de Heilige Vader benadrukte, elk obstakel voor volledige sociale integratie van doven allereerst en vooral dient te worden opgeheven door passende verdragen, wet- en regelgeving, gericht op die rechtsvoorwaarden die bedoeld zijn ter integratie van doven in school, opleiding en werk, zodat ze hun talenten vrucht kunnen laten dragen (Mt 25,14-30) en op elk niveau kunnen bijdragen, ieder naar eigen gaven en mogelijkheden, aan het welzijn van de maatschappij als geheel.

Wat wij ervaren hebben deze drie dagen - die ons enerzijds blijdschap en hoop gegeven hebben en anderzijds maakten dat we meer en steeds beter kunnen zorgen dat de uitroep, inderdaad Jezus' uitroep 'EFFATHA! Ga open!', weerklinkt in de harten van alle doven die dichtbij ons of overal op de wereld te vinden zijn.

Boodschap van paus Benedictus XVI voor de viering van Wereldvrede dag

1 JANUARI 2010

ALS U DE VREDE WILT BEVORDEREN

BESCHERM DAN DE SCHEPPING

1. Aan het begin van dit nieuwe jaar, wil ik van harte een vredegroet brengen aan alle christelijke gemeenschappen, internationale leiders en mensen van goede wil over de hele wereld. Voor deze 43ste wereldvrede dag heb ik als thema gekozen: *Als U de Vrede Wilt Bevorderen, Bescherm dan de Schepping*. Eerbied voor de schepping is van immens belang, niet op de laatste plaats omdat “de schepping het begin en de grondslag is van alle werken van God”,¹ en het behoud ervan thans essentieel is geworden voor de vreedzame co-existentie van de mensheid. De onmenselijkheid van de mens jegens de mens heeft geleid tot talrijke bedreigingen van de vrede en van authentieke, integrale menselijke ontwikkeling – oorlogen, internationale en regionale conflicten, terreurdaden en schending van mensenrechten. Doch niet minder verontrustend zijn de bedreigingen die het gevolg zijn van de verwaarlozing – zo niet gewoon het misbruik – van de aarde en de natuurlijke goederen die God ons gegeven heeft. Daarom is het

noodzakelijk dat de mensheid komt tot hernieuwing en versterking van “het verbond tussen mensen en het milieu, dat de scheppende liefde zou moeten weerspiegelen van God, uit Wie we voortkomen en naar Wie we op weg zijn”.²

2. In mijn encycliek *Caritas in veritate*, heb ik benadrukt dat de integrale ontwikkeling van de mens nauw verbonden is met verplichtingen die voortvloeien uit *de relatie van de mens met het milieu en de natuur*. Het milieu moet worden gezien als Gods gave aan alle mensen en het gebruik dat we er van maken brengt een gedeelde verantwoordelijkheid voor de gehele mensheid met zich mee, in het bijzonder voor de armen en voor de toekomstige generaties. Ik heb er ook op gewezen dat in het geweten van de mensen het verantwoordelijkheidsbewustzijn dreigt te verminderen als de natuur, en in het bijzonder de mens, alleen maar wordt beschouwd als product van toeval of van evolutionair determin-

1. *Catechismus van de Katholieke Kerk*, 198.

2. Benedictus XVI, *Boodschap voor Wereldvrede dag* 2008, 7.

isme.³ Als we daarentegen de schepping zien als een gave van God aan de mensheid, helpt ons dat de roeping en de waarde van de mens te begrijpen. Met de psalmist kunnen we vol bewonderende verbazing uitroepen: “Als ik naar de hemel kijk, het kunstwerk van Uw vingers, als ik maan en sterren zie, die Gij daar hebt gezet: ach wat is de mens dan, dat Gij naar hem omziet, 't mensenkind, dat Gij zo voor hem zorgt?” (Ps. 8,4-5). Het beschouwen van de schoonheid van de schepping inspireert ons de liefde van de Schepper te erkennen, die Liefde die “de zon en de overige sterren beweegt”.⁴

3. Twintig jaar geleden heeft Paus Johannes Paulus II zijn Boodschap voor Wereldvrede dag gewijd aan het thema *Vrede met God de Schepper; vrede met de hele schepping* en daarmee de aandacht gevestigd op de verhouding die wij als Gods schepselen hebben met alles wat ons omringt. “In onze dagen”, zo schreef hij, “is er een groeiend bewustzijn dat de wereldvrede bedreigd wordt ...ook door gebrek aan passende eerbied voor de natuur”. Hij voegde eraan toe dat “ecologisch bewustzijn zeker niet gerelativeerd moet worden, maar zich juist moet ontwikkelen en rijpen, en tot uitdrukking komen in concrete programma’s en initiatieven”.⁵ Eerdere pausen hebben ook reeds verwezen naar de verhouding tussen de mens en het milieu. In het jaar 1971, 80 jaar na de verschijning van de encycliek *Rerum novarum* van paus Leo XIII, wees paus Paulus VI erop dat de mensen “de natuur zo onbezonnen hebben geëxploiteerd dat het gevaar bestaat dat die wordt vernietigd en dat door zulk misbruik veroorzaakte schade op henzelf zal terugslaan”. Hij voegde eraan toe: “Maar niet alleen het milieu van de mens wordt voor deze steeds

vijandelijker – vervuiling en afval, nieuwe ziekten en absolute mogelijkheid tot vernietiging – maar de mens heeft ook de menselijke samenleving niet meer in de hand en schept zo een milieu voor de toekomst dat voor hem weleens ondragelijk zou kunnen zijn. Het gaat hier om een sociaal probleem, dat de gehele familie van de mensheid omvat”.⁶

4. Ook al vermijdt de Kerk het zich uit te spreken over specifieke technische oplossingen, toch doet zij als “expert in menselijkheid” alle moeite de aandacht te vestigen op de verhouding tussen de Schepper, de mens en de schepping. In 1990 heeft paus Johannes Paulus II van een “milieucrisis” gesproken en door te verwijzen naar het feit dat deze in eerste instantie van ethische aard is, gewezen op de “dringende morele noodzaak voor een nieuwe solidariteit”.⁷ Zijn oproep is vandaag de dag des te dringender, gelet op de tekenen van een toenemende crisis, waarvan het onverantwoordelijk zou zijn die niet serieus te nemen. Kunnen wij onverschillig blijven voor verschijnselen zoals globale klimaatsverandering, woestijnvorming, de vermindering en het verlies van productiviteit van grote landbouwgebieden, de vervuiling van rivieren en grondwater, het verlies aan biodiversiteit, de toename van natuurrampen en de ontbossing van tropische gebieden? Kunnen wij voorbij zien aan het groeiende verschijnsel van “milieuvluchtelingen”, mensen die vanwege de milieuschade aan hun woongebied dit – en dikwijls ook hun have en goed – moeten verlaten en zo blootgesteld zijn aan de gevaren en de ongewisse toekomst van gedwongen emigratie? Kunnen wij onbewogen blijven bij de reeds bestaande en dreigende conflicten wat betreft de toegang tot natuurlijke hulpbronnen? Dit zijn allemaal

3. Vgl. Nr. 48.

4. Dante Alighieri, *La Divina Commedia, Paradiso, XXXIII, 145.*

5. *Boodschap voor Wereldvrede dag 1990, 1.*

6. *Apostolische Brief Octogesima Adveniens, 21.*

7. *Boodschap voor Wereldvrede dag 1990, 10.*

kwesties die van grote invloed zijn op het in praktijk brengen van de mensenrechten, zoals het recht op leven, voedsel, gezondheid en ontwikkeling.

5. Het mag duidelijk zijn dat de milieucrisis niet los gezien kan worden van andere, hieraan gerelateerde vragen, daar deze nauw verbonden is met het idee van ontwikkeling zelf en met onze kijk op de mens en zijn verhouding tot medemensen en tot de schepping. Daarom is het zinvol om tot een *diepgaand en vooruitziend onderzoek van ons ontwikkelingsmodel* te komen, waarbij ook de zin en het streven van de economie in beschouwing worden genomen, met als doel misstanden en misbruiken te corrigeren. De ecologische toestand van de planeet vraagt hierom, maar ook de culturele en morele crisis van de mens, waarvan de symptomen reeds langere tijd in alle delen van de wereld duidelijk zijn.⁸ De mensheid heeft behoefte aan een *diepe, culturele vernieuwing* en moet *die waarden opnieuw ontdekken die een vast fundament vormen* waarop een betere toekomst voor allen kan worden opgebouwd. De crisissituaties die zij nu doormaakt, of die nu liggen op het gebied van de economie, de voedselvoorziening, het milieu of de samenleving, zijn ten diepste ook morele crisissen, en ze hangen allemaal met elkaar samen. Ze eisen van ons dat we opnieuw nadenken over de weg die we als mensen gezamenlijk gaan. Ze vereisen in het bijzonder een levensstijl van soberheid en solidariteit, met nieuwe regels en vormen van inzet, waarbij vertrouwvol en dapper wordt ingezet op positieve ervaringen en de negatieve ervaringen resoluut worden afgewezen. Alleen op die manier kan de huidige crisis *een mogelijkheid tot onderscheiding en nieuwe strategische planning* worden.

6. Is het soms niet waar dat wat wij in kosmische zin “natuur” noemen is ontstaan uit “een plan van liefde en waarheid”? De wereld is “niet het product van een of andere noodzaak, van een blind lot of van het toeval ... ze komt voort uit de vrije wilsbeschikking van God, Die de schepselen heeft willen laten delen in Zijn wezen, wijsheid en goedheid”.⁹ Het boek *Genesis* wijst, in de allereerste bladzijden, op het wijze ontwerp van de kosmos, dat de vrucht is van Gods Geest en waarvan het hoogtepunt gevormd wordt door man en vrouw, geschapen naar het beeld en de gelijkenis van de Schepper om “de aarde te bevolken” en erover te “heersen” als door God Zelf aangestelde “rentmeesters” (vgl. Gen. 1,28). De door de Heilige Schrift beschreven harmonie tussen de Schepper, de mensheid en de schepping werd verstoord door de zonde van Adam en Eva, door de zonde van man en vrouw, die de plaats van God wilden innemen en weigerden te erkennen dat ze Zijn schepselen waren. Als gevolg daarvan werd ook de opgave verstoord over de aarde te “heersen”, haar te “bewerken” en te “beheren” en is er een conflict ontstaan tussen de mensheid en de overige schepping (vgl. Gen. 3,17-19). De mens heeft zich laten beheersen door egoïsme en de betekenis van Gods gebod uit het oog verloren. In zijn verhouding tot de schepping heeft hij zich gedragen als uitbuiters, die er absolute heerschappij over wilde uitoefenen. De ware betekenis van Gods aanvankelijke gebod bestond echter, zoals het boek *Genesis* duidelijk aantoont, niet uit een eenvoudige overdracht van gezag, maar uit een oproep tot verantwoordelijkheid. De wijsheid van de Ouden had erkend dat de natuur ons niet ter beschikking staat als een “een hoop toevallig verstrooid afval”¹⁰. De Bijbelse

8. Vgl. Benedictus XVI, Encycliek *Caritas in veritate*, 32.

9. *Catechismus van de Katholieke Kerk*, 295.

10. Heraclitus van Efese (c. 535 – c. 475 v. Chr.), Fragment 22B124, in H. Diels-W. Kranz, *Die Fragmente der Vorsokratiker*, Weidmann, Berlin, 1952, 6th ed.

Openbaring heeft ons laten zien dat de natuur een gave van de Schepper is, Die deze een ingebouwde ordening gegeven heeft en de mens in staat heeft gesteld daaruit de beginselen af te leiden die nodig zijn voor het “bewerken en beheren” ervan (vgl. Gen. 2,15).¹¹ Alles wat bestaat, behoort aan God toe, Die het heeft toevertrouwd aan de mens, maar niet voor eigenmachtig gebruik. Als de mens niet zijn rol als medewerker van God wil vervullen, maar zelf de plaats van God wil innemen, roept hij ten slotte de rebellie van de natuur op, die door hem “meer getiranniseerd dan beheerd wordt”.¹² De mens heeft daarom de plicht een verantwoordelijk rentmeesterschap over de schepping uit te oefenen, haar te beheren en te bewerken.¹³

7. Helaas moet worden vastgesteld dat grote aantallen mensen in verschillende landen en landstreken van onze planeet steeds grotere ontberingen ervaren als gevolg van de nalatigheid of de weigering van vele anderen op verantwoordelijke wijze met de natuur om te gaan. Het Tweede Vaticaans Concilie heeft ons eraan herinnerd dat “God de aarde met alles wat daarin is, heeft bestemd voor het gebruik van alle mensen en volkeren”.¹⁴ Dus behoren de goederen van de schepping aan de gehele mensheid. Toch brengt het huidige tempo van de uitbuiting van het milieu de beschikbaarheid van bepaalde natuurlijke hulpbronnen ernstig in gevaar, niet alleen voor de huidige generatie, maar vooral ook voor de toekomstige generaties.¹⁵ Het is niet moeilijk om in te zien dat milieuschade vaak het gevolg is van het falen van verwoortziende politieke programma’s of van het nastreven van beperkte economische belangen op korte termijn, die zich dan helaas ontwikkelen tot een

ernstige bedreiging voor de schepping. Om dit verschijnsel te bestrijden, op grond van het feit dat “iedere economische beslissing een moreel gevolg heeft”¹⁶, is het ook noodzakelijk dat economische activiteiten rekening houden met het milieu. Als men gebruik maakt van natuurlijke hulpbronnen, moet men er ook zorg voor dragen dat ze beschermd worden en de kosten die dat met zich mee brengt – zowel wat betreft het milieu als op sociaal gebied – beschouwen als een essentieel deel van de totale onkosten. De internationale gemeenschap en de nationale regeringen zijn verantwoordelijk voor het uitzenden van de juiste signalen om het misbruik van het milieu doeltreffend te bestrijden. Om het milieu te beschermen en de natuurlijke hulpbronnen en het klimaat veilig te stellen, moet er – ook vanuit juridisch en economisch standpunt – volgens duidelijk gestelde regels gehandeld worden, waarbij we tevens de solidariteit voor ogen houden, die wij verschuldigd zijn aan hen die in de armste gedeelten van de wereld wonen, evenals aan de toekomstige generaties.

8. Er is dringend behoefte aan een groter gevoel van *solidariteit dat de generaties overstijgt*. Toekomstige generaties mogen niet worden opgezadeld met de kosten van ons gebruik van de gemeenschappelijke hulpmiddelen van onze wereld. “Wij zijn erfgenamen van vroegere generaties en plukken de vruchten van het werk van onze tijdgenoten; daarom hebben wij ook verplichtingen jegens alle mensen en we mogen niet verwaarlozen reeds nu te zorgen voor hen die na ons de familie van de mensheid zullen uitbreiden. Universele solidariteit brengt niet alleen voordelen mee maar legt ook verplichtingen op. *Dit is een verant-*

11. Vgl. Benedictus XVI, Encycliek *Caritas in veritate*, 48.

12. Johannes Paulus II, Encycliek *Centesimus Annus*, 37.

13. Vgl. Benedictus XVI, Encycliek *Caritas in veritate*, 50.

14. Pastorale Constitutie *Gaudium et Spes*, 69.

15. Vgl. Johannes Paulus II, Encycliek *Sollicitudo Rei Socialis*, 34.

16. Benedictus XVI, Encycliek *Caritas in veritate*, 37.

woordelijkheid van huidige generaties ten opzichte van die van de toekomst, een verantwoordelijkheid ook van individuele staten en van de internationale gemeenschap".¹⁷ Natuurlijke hulpmiddelen moeten zodanig worden gebruikt dat onmiddellijke voordelen geen negatieve invloed hebben op mensen en andere levende wezens, noch nu, noch in de toekomst; zodanig dat de bescherming van privébezit niet in strijd is met de universele bestemming van goederen;¹⁸ zodanig dat de menselijke activiteit de vruchtbaarheid van de aarde niet in gevaar brengt, omwille van de mensen nu en in de toekomst. Behalve een eerlijker gevoel van solidariteit met de komende generaties, is er ook een dringende morele behoefte aan een hernieuwde *solidariteit binnen een generatie*, in het bijzonder wat betreft de betrekkingen tussen de ontwikkelingslanden en de hooggeïndustrialiseerde landen: "De internationale gemeenschap heeft de onontkoombare opgave om met institutionele middelen paal en perk te stellen aan de exploitatie van niet-hernieuwbare hulpbronnen, en daarbij ook de arme landen te betrekken, om samen met hen plannen voor de toekomst te maken".¹⁹ *De ecologische crisis toont de noodzaak van een solidariteit die tijd en ruimte overstijgt.* Het is belangrijk om te erkennen dat de historische verantwoordelijkheid van de geïndustrialiseerde landen een van de oorzaken van de huidige ecologische crisis is. Toch kunnen de minder ontwikkelde landen, en de opkomende economieën in het bijzonder, zich niet onttrekken aan hun eigen verantwoordelijkheid ten opzichte van de schepping, daar op iedereen de verplichting rust stap voor stap doeltreffende beleidsmaatregelen aangaande het milieu te nemen. Dit zou gemakkelijker te bereiken zijn als zelfbelang een kleinere

rol speelde bij hulpverlening, alsook bij het doorgeven van kennis en schonere technologieën.

9. Ongetwijfeld is een van de fundamentele problemen die de internationale gemeenschap moet aanpakken dat van de energiebronnen en de ontwikkeling van gemeenschappelijke en duurzame strategieën om te voorzien in de energiebehoeften van de huidige en toekomstige generaties. Dit betekent dat technologisch geavanceerde samenlevingen bereid moeten zijn een meer sobere levenswijze te bevorderen door hun energieverbruik te verminderen en de efficiëntie daarvan te verbeteren. Tegelijk moet onderzoek naar en gebruik van vormen van energie worden bevorderd, die minder negatieve invloed op het milieu hebben en is er "een wereldwijde herverdeling van energiereserves noodzakelijk, zodat ook landen die niet over eigen bronnen beschikken daar toegang toe kunnen krijgen".²⁰ De ecologische crisis biedt een historische mogelijkheid een gemeenschappelijk actieplan te ontwikkelen met als doel de globale ontwikkeling te richten op groter respect voor de schepping en voor een integrale menselijke ontwikkeling, geïnspireerd door de waarden die eigen zijn aan liefde in waarheid. Daarom hoop ik dat er een ontwikkelingsmodel zal worden aangenomen waarin de nadruk ligt op de menselijke persoon, op het bevorderen en delen van het algemeen welzijn, op verantwoordelijkheid, op het bewustzijn van de noodzakelijke verandering van levensstijl en op voorzichtigheid, de deugd die ons leert wat vandaag gedaan moet worden met het oog op wat morgen zou kunnen gebeuren.²¹

17. Pauselijke Raad voor Gerechtigheid en Vrede, *Compendium van de Sociale Leer van de Kerk*, 467; Vgl. Paulus VI, Encycliek *Populorum Progressio*, 17.

18. Vgl. Johannes Paulus II, Encycliek *Centesimus Annus*, 30-31, 43

19. Benedictus XVI, Encycliek *Caritas in veritate*, 49.

20. *Ibid.*

21. Vgl. St. Thomas van Aquino, S. Th., II-II, q. 49, 5.

10. Een duurzaam, alomvattend beheer van het milieu en de hulpbronnen van de aarde vereist dat de menselijke intelligentie wordt ingezet voor technologisch en wetenschappelijk onderzoek en de praktische toepassing daarvan. De “nieuwe solidariteit” waartoe Paus Johannes Paulus II heeft opgeroepen in zijn *Boodschap voor Wereldvrededag 1990*²² en de “wereldwijde solidariteit” waartoe ik zelf in de *Boodschap voor Wereldvrededag 2009* heb opgeroepen²³ vormen een essentiële houding bij onze pogingen de schepping te beschermen door een beter, internationaal gecoördineerd, beheer van de hulpbronnen van de aarde, vooral vandaag de dag, nu er steeds duidelijker een verband blijkt te bestaan tussen de bestrijding van de milieuvervuiling en de bevordering van de integrale ontwikkeling van de mens. Het gaat hier om een absoluut noodzakelijke dynamiek daar “de integrale ontwikkeling van de mens gepaard moet gaan met een solidaire ontwikkeling van de mensheid”.²⁴ Met de vele wetenschappelijke mogelijkheden en de potentiële vernieuwende processen die er tegenwoordig zijn, kunnen we tot bevredigende oplossingen komen, die de verhouding tussen de mens en het milieu in balans brengen. Het is bijvoorbeeld noodzakelijk onderzoek te bevorderen naar doeltreffende manieren om de grote mogelijkheden van zonne-energie te exploiteren. Evenveel aandacht moet worden besteed aan de inmiddels wereldwijde problematiek van het water en het globale hydrogeologische systeem, dat van primair belang is voor het leven op aarde en waarvan de stabiliteit sterk bedreigd wordt door klimaatverandering. Er moet worden gezocht naar gepaste maatregelen voor de ontwikkeling van de landbouw, waarbij de nadruk ligt op kleine boeren en hun gezinnen. Eveneens

moet worden gestreefd naar het uitvoeren van passend beleid wat betreft het beheer van bossen, afvalverwerking en het versterken van de verbinding tussen klimaatverandering en het bestrijden van armoede. Grootscheepse nationale maatregelen zijn vereist, samen met een noodzakelijke internationale inzet, die vooral op de middellange en lange termijn belangrijke resultaten zullen opleveren. Het is in feite nodig een louter consumptieve mentaliteit te overstijgen, om vormen van landbouwkundige en industriële productie te bevorderen, die de scheppingsorde eerbiedigen en de primaire behoeften van all mensen bevredigen. Het ecologische probleem moet worden aangepakt, niet alleen vanwege de afschrikwekkende perspectieven van milieuverwoesting aan de horizon; de werkelijke motivatie moet worden gevonden in het zoeken naar authentieke, wereldwijde solidariteit, geïnspireerd door de waarden van liefde, rechtvaardigheid en het algemeen welzijn. Elders heb ik reeds gezegd dat “de techniek nooit alleen maar techniek is. De techniek toont de mens en zijn streven naar ontwikkeling en brengt de spanning van de menselijke geest tot uitdrukking bij het stapsgewijs overwinnen van bepaalde materiële beperkingen. *De techniek voegt zich dus in in de opdracht “de aarde te bewerken en te beheren”* (vgl. Gen, 2,15), die God de mens heeft toebedeeld, en moet er daarom op gericht zijn die band tussen de mens en het milieu te versterken, die de spiegel van Gods scheppende liefde moet zijn”.²⁵

11. Het wordt steeds duidelijker dat de kwestie van milieuvervuiling ons uitdaagt onze levensstijl onder de loep te nemen, evenals de heden gangbare modellen van consumptie en productie,

22. Vgl. No. 9.

23. Vgl. No. 8.

24. Paulus VI, Encycliek *Populorum Progressio*, 43.

25. Encycliek *Caritas in veritate*, 69.

die dikwijls niet duurzaam zijn vanuit sociaal oogpunt, wat betreft het milieu, en zelfs economisch gezien. We moeten ons werkelijk een geheel andere denkwijze eigen maken, die zal leiden tot een *nieuwe levensstijl*, “waarin het zoeken naar waarheid, schoonheid, goedheid en gemeenschap met anderen omwille van de gezamenlijke groei de factoren zijn die de keuze bij consumptie, sparen en investeren bepalen”.²⁶ Opvoeding tot vrede moet in stijgende mate beginnen met verstrekkende beslissingen door individuen, gezinnen, gemeenschappen en staten. We zijn allemaal verantwoordelijk voor de bescherming en het behoud van de schepping. Deze verantwoordelijkheid kent geen grenzen. Gegeven het *subsidiariteitsbeginsel* is het belangrijk dat iedereen zich op zijn of haar eigen niveau inzet om het eigenbelang te overstijgen. Een speciale rol bij het bewust maken en vormen van mensen komt toe aan verschillende groepen in de samenleving en aan non-gouvernementele organisaties, die zich vastberaden en edelmoedig inzetten voor de verspreiding van ecologische verantwoordelijkheid, een verantwoordelijkheid die steeds dieper verankerd moet worden in eerbied voor de “menselijke ecologie”. De media hebben hier ook een verantwoordelijkheid als het gaat om het tonen van positieve en inspirerende voorbeelden. Zorg voor het milieu vereist dus een brede en globale kijk op de wereld – een verantwoordelijke gezamenlijke inspanning om van een op het egoïstische, nationalistische belang gerichte denkwijze te komen tot een visie die steeds open staat voor de noden van alle volkeren. We kunnen niet onverschillig blijven voor wat rondom ons heen gebeurt, want de aantasting van welk deel van de planeet dan ook slaat terug op ons allen. Verhoudingen tussen

individuen, sociale groepen en staten, evenals die tussen mens en milieu, moeten worden gekenmerkt door eerbied en “liefde in waarheid”. In dit bredere verband moet men wel de pogingen bevorderen van de internationale gemeenschap om voortschrijdende ontwapening te garanderen en te streven naar een wereld die vrij is van atoomwapens, waarvan de aanwezigheid alleen al het leven van de planeet bedreigt, evenals de integrale ontwikkeling van de huidige generatie en van de toekomstige generaties.

12. De Kerk draagt verantwoordelijkheid voor de schepping en zij beschouwt het als haar plicht die verantwoordelijkheid ook uit te oefenen in het openbare leven, om aarde, water en lucht te beschermen als gaven van God de Schepper, die voor iedereen bedoeld zijn, en bovenal om de mensheid te behoeden voor het gevaar van zelfvernietiging. De achteruitgang van de natuur is nauw verbonden met de culturele modellen die de menselijke co-existentie vorm geven: want “als in de samenleving de ‘menselijke ecologie’ eerbiedigd wordt, profiteert de ecologie van het milieu daar ook van”.²⁷ Van jonge mensen kan niet gevraagd worden het milieu te eerbiedigen, als zij niet, in de gezinnen en in de samenleving als geheel, worden geholpen zichzelf te eerbiedigen. Het boek van de natuur is één en ondeelbaar; het omvat niet alleen het milieu, maar ook individuele en sociale ethiek, evenals de ethiek van het gezin.²⁸ Onze plichten aangaande het milieu vloeien voort uit onze plichten ten opzichte van de persoon, zowel als individu als in relatie tot anderen.

Daarom moedig ik van harte pogingen aan een groter besef van ecologische ver-

26. Johannes Paulus II, Encycliek *Centesimus Annus*, 36.

27. Benedictus XVI, Encycliek *Caritas in veritate*, 51.

28. Vgl. *ibid.*, 15, 51.

antwoordelijkheid te bevorderen waardoor, zoals ik heb aangegeven in mijn encycliek *Caritas in veritate*, een authentieke “menselijke ecologie” gegarandeerd zou worden. Zo zou opnieuw de onaan-tastbaarheid van het menselijk leven worden benadrukt, in ieder stadium en onder alle omstandigheden, evenals de waardigheid van de persoon en de unieke opdracht van het gezin, waar de mens wordt opgevoed in liefde tot de naaste en eerbied voor de natuur.²⁹ Het menselijke erfgoed van de samenleving moet bewaard worden. Dit erfgoed van waarden heeft zijn oorsprong in en maakt deel uit van de natuurlijke zedenwet, die ten grondslag ligt aan eerbied voor de mens en voor de schepping.

13. Zeker mogen we het zeer veelzeggende feit niet vergeten dat veel mensen vrede en rust ervaren, zich hernieuwd en gesterkt voelen, als ze in nauw contact komen met de schoonheid en de harmonie van de natuur. Er is een zekere wederzijdsheid: als wij voor de schepping zorgen, beseffen we dat God, door de schepping, voor ons zorgt. Van de andere kant zal een juist begrip van de relatie tussen mens en milieu er niet toe leiden dat de natuur wordt verabsoluteerd of belangrijker geacht dan de menselijke persoon. Als het leergezag van de Kerk ernstige bezwaren heeft tegen ideeën betreffende de natuur die worden ingegeven door ecocentrisme en biocentrisme, dan is dat omdat zulke noties het verschil in identiteit en waarde tussen de menselijke persoon en andere levende wezens elimineren. In naam van een schijnbaar egalitaire kijk op de “waardigheid” van alle levende wezens, wordt hiermee *de facto* de kenmerkende en superieure rol van de mens ontkend. Deze noties banen ook de weg voor een

nieuw pantheïsme met trekjes van het neopaganisme, waarbij alleen de puur naturalistisch beschouwde natuur als bron van de redding van de mens wordt gezien. De Kerk is er echter op gericht de vraag op een evenwichtige wijze te benaderen, met eerbied voor de “grammatica” die de Schepper in Zijn werk heeft gegrift door de mens de rol te geven van rentmeester en beheerder met verantwoordelijkheid over de schepping, een rol die de mens beslist niet mag misbruiken, maar waarvan hij ook geen afstand kan doen. Want de tegenovergestelde positie, de verabsolutering van de techniek en de menselijke macht, leidt uiteindelijk tot een zware aanval niet alleen op de natuur, maar ook op de menselijke waardigheid zelf.³⁰

14. *Als u de vrede wilt bevorderen, bescherm dan de schepping.* Het streven naar vrede door alle mensen van goede wil zou beslist gemakkelijker worden als allen de onscheidbare relatie tussen God, de mensen en de gehele schepping zouden erkennen. In het licht van de goddelijke Openbaring en in trouw aan de Traditie van de Kerk, moeten christenen hun eigen bijdrage leveren. Zij beschouwen de kosmos en de wonderen daarvan in het licht van het scheidingswerk van de Vader en het verlossingswerk van Christus, die door Zijn dood en verrijzenis “alles in de hemelen en op aarde” (Kol.1,20) met God verzoend heeft. Christus, gekruisigd en verzezen, heeft de mensheid de gave van Zijn heiligmakende Geest geschonken, die de loop van de geschiedenis leidt, in afwachting van de dag waarop, met de wederkomst van de Verlosser in heerlijkheid, er “nieuwe hemelen en een nieuwe aarde” (2 Pet. 3,13) zullen zijn, waar rechtvaardigheid en vrede voor

29. Vgl. *ibid.*, 28, 51, 61; Johannes Paulus II, Encycliek *Centesimus Annus*, 38, 39.

30. Vgl. Benedictus XVI, Encycliek *Caritas in veritate*, 70.

altijd zullen wonen. Het beschermen van natuur en milieu om een wereld van vrede op te bouwen is daarom de plicht van iedere mens. Het is een dringende oproep, waarop met hernieuwde en door allen gedragen inzet moet worden ingegaan. Het is ook een geweldige mogelijkheid om aan de komende generaties het perspectief van een betere toekomst voor allen door te geven. Moge het duidelijk zijn voor de wereldleiders, evenals voor iedereen op zijn eigen niveau, die het lot van de mensheid ter harte gaat: de bescherming van de schepping en de verwezenlijking van de vrede zijn nauw met elkaar verbonden! Daarom nodig ik alle gelovigen uit vurig te bidden tot God, de almachtige Schepper en de barmhartige Vader, opdat in het hart van iedere mens deze nadrukkelijke oproep weerklank mag vinden: *Als u de vrede wilt bevorderen, bescherm dan de schepping.*

Uit het Vaticaan, 8 december 2009

Vertaling: dr. N. Stienstra

Boodschap van paus Benedictus XVI ter gelegenheid van de achttiende Wereldziekendag

Geliefde broeders en zusters,

Op 11 februari aanstaande, de gedachtenis van de heilige Maagd Maria van Lourdes, zal in de Vaticaanse basiliek de 18de Wereldziekendag worden gevierd. De gelukkige omstandigheid dat dit samenvalt met de 25ste verjaardag van de oprichting van de Pauselijke Raad voor de Werkers in de Gezondheidszorg is nog een reden om God te danken voor de weg die tot nu toe is afgelegd in de sector van de pastoraal in de gezondheidszorg. Ik wens van harte dat deze herdenking een gelegenheid is die bijdraagt aan een nog edelmoediger apostolisch élan voor de dienst aan de zieken en aan allen die voor hen zorgen.

Met de jaarlijkse Wereldziekendag wil de Kerk in werkelijkheid op alle niveaus de kerkgemeenschap ontvankelijk maken voor het belang van de pastorale dienst in de omvangrijke wereld van de gezondheidszorg, een dienst die een integraal deel uitmaakt van haar zending en waarmee zij in het voetspoor treedt van de heilszending zelf van Christus. Hij, de goddelijke Geneerheer, “ging weldoende rond en genas allen die onder de dwingelandij van de duivel stonden” (Hnd 10,38). In het mysterie van zijn lijden, dood en verrijzenis krijgt het menselijk lijden zin en volheid van licht. In de apostolische brief *Salvifici doloris* gebruikt de Dienaar Gods Johannes Paulus II in dit verband verhelderende woorden: “Het menselijk lijden”- zo schrijft hij - “heeft zijn hoogtepunt bereikt in het lijden van Christus. En tegelijk is het in een volkomen nieuwe dimensie en nieuwe

orde opgenomen: het is met de liefde verbonden... met de liefde die het goede voort te brengen, door het uit het lijden voort te brengen, zoals het hoogste goed, de verlossing van de wereld, voortkwam uit het kruis van Christus, en bij dat kruis telkens opnieuw begint. Het kruis van Christus is een bron geworden waaruit stromen van levend water vloeien”(n. 18).

Alvorens naar de Vader terug te keren heeft de Heer Jezus zich bij het Laatste Avondmaal voorovergebogen om de apostelen de voeten te wassen, daarmee vooruitlopend op de uiterste daad van liefde aan het kruis. Met deze handeling heeft Hij zijn leerlingen uitgenodigd te treden in dezelfde logica van de liefde die men in het bijzonder aan de kleinsten en de zwaksten schenkt (vgl. Joh. 13, 12-17). Zijn voorbeeld volgend, is iedere christen

geroepen om in verschillende en steeds nieuwe omstandigheden de gelijkenis van de barmhartige Samaritaan opnieuw te beleven: toen deze langs een man kwam die door rovers halfdood was achtergelaten aan de rand van de weg, “zag hij hem en kreeg medelijden. Hij trad op hem toe, goot olie en wijn op zijn wonden en verbond ze; daarna tilde hij hem op zijn eigen rijdier, bracht hem naar een herberg en zorgde voor hem. De volgende morgen haalde hij twee denariën te voorschijn, gaf ze aan de waard en zei: ‘Zorg voor hem, en wat ge meer mocht besteden, zal ik u bij mijn terugkomst vergoeden’” (Lc 10,33-35).

Aan het einde van de gelijkenis zegt Jezus: “Ga dan en doet gij evenzo” (Luc. 10, 37). Met deze woorden richt Hij zich ook tot ons. Hij spoort ons aan ons te buigen over de wonden van lichaam en geest van zoveel broeders en zusters van ons die wij op de wegen van de wereld ontmoeten; Hij helpt ons te begrijpen dat met Gods genade, die wij in het leven van iedere dag ontvangen en beleven, de ervaring van ziekte en lijden tot een school van hoop kan worden. Waarlijk, zoals ik heb gezegd in de encycliek *Spe salvi*: “Niet het vermijden van het lijden, niet de vlucht voor het lijden, heelt de mens, maar het vermogen het lijden te aanvaarden, daardoor te rijpen en zin te vinden door de vereniging met Christus, die met eindeloze liefde heeft geleden”(n.37).

Het Tweede Vaticaans Oecumenisch Concilie herinnerde reeds aan de belangrijke opdracht van de Kerk zich te bekommeren om het menselijk lijden. In de dogmatische constitutie *Lumen gentium* lezen wij dat “Christus door de Vader werd gezonden ‘om aan de armen de blijde bood-

schap te brengen, ...de verdrukte harten te genezen’ (Lc 4,18), ‘om te zoeken en te redden wat verloren was’ (Lc 19,10): evenzo omringt de Kerk met liefde al degenen die door menselijke zwakheid getroffen zijn; meer nog, in de armen en lijdenden erkent zij het evenbeeld van haar arme en lijdende Stichter; zij spant zich in om hun ellende te lenigen en Christus zelf is het die zij in hen wil dienen...” (n.8). Dit menselijk en geestelijk handelen van de kerkgemeenschap jegens de zieken en lijdenden is in de loop der eeuwen tot uitdrukking gekomen in vele vormen en structuren, ook van institutionele aard, in de gezondheidszorg. Ik zou hier willen herinneren aan de vormen en structuren die onder de directe leiding staan van de bisdommen en die welke voort zijn gekomen uit de edelmoedigheid van verschillende religieuze instituten. Het betreft een kostbaar “erfgoed”, dat overeenkomt met het feit dat “de liefde daarom ook behoefte heeft aan organisatie als voorwaarde voor geordend, gemeenschappelijk dienen” (*Deus caritas est*, n.20). Het in het leven roepen van de Pauselijke Raad voor de Werkers in de Gezondheidszorg, 25 jaar geleden, valt onder deze zorg van de Kerk voor de wereld van de gezondheidszorg. En ik acht het van belang hieraan toe te voegen dat men op dit ogenblik in de geschiedenis en de cultuur meer de behoefte voelt aan een attente aanwezigheid op alle niveaus van de Kerk bij de zieke, evenals aan een aanwezigheid in de maatschappij die in staat is efficiënt de evangelische waarden over te brengen ter bescherming van het menselijk leven in al zijn fases, vanaf de conceptie tot zijn natuurlijk einde.

Ik zou hier de *Boodschap aan de armen, zieken en allen die lijden* willen herhalen,

die de concilievaders tot de wereld richtten op het einde van het Tweede Vaticaans Oecumenisch Concilie: “U allen die zwaarder de last voelt van het kruis” - zo zeiden zij - ... “u die bedroefd zijt... “u van wie het lijden niet bekend is: vat opnieuw moed: u bent de uitverkorenen van het rijk Gods, het rijk van hoop, geluk en leven; u bent de broeders en zusters van de lijdende Christus; en u redt met Hem, als u wilt, de wereld!” (*Ench. Vat. I, n. 523**, [p.313]). Ik dank van harte de mensen die iedere dag “ten dienste staan van de zieken en de lijdenden, opdat het apostolaat van de barmhartigheid dat zij vervullen, steeds beter aan de nieuwe eisen beantwoordt” (Johannes Paulus II, Apost. Const. *Pastor Bonus*, art.152).

In het Jaar van de Priester gaan mijn gedachten in het bijzonder uit naar u, dierbare priesters, “dienaars van de zieke”, teken en werktuig van het medelijden van Christus, dat iedere mens moet bereiken die door lijden wordt getekend. Ik nodig u uit, dierbare priesters, u niet te ontzien, wanneer het erom gaat hun zorg en troost te geven. De tijd die men doorbrengt naast iemand die wordt beproefd, blijkt rijk aan vruchten te zijn voor alle dimensies van de pastoraal. Ten slotte richt ik mij tot u, dierbare zieken, en ik vraag u te bidden en uw lijden op te dragen voor de priesters, opdat zij trouw kunnen blijven aan hun roeping en hun dienstwerk rijk mag zijn aan geestelijke vruchten tot heil van de Kerk.

Met deze gevoelens smee ik over de zieken, evenals over allen die hen bijstaan, de moederlijke bescherming af van Maria *Salus Infirmorum*, en geef ik aan allen van harte de apostolische zegen.

Uit het Vaticaan, 22 november 2009, op het hoogfeest van Christus Koning.

BENEDICTUS PP. XVI

Vertaling: drs. H.M.G. Kretzers

Boodschap van paus Benedictus XVI voor de Vastentijd 2010

"Gods gerechtigheid is openbaar geworden door het geloof in Jezus Christus" (vgl. Rom 3, 21-22).

Geliefde broeders en zusters,

Ieder jaar nodigt de Kerk ons aan het begin van de Veertigdagentijd uit tot een serieuze herziening van ons leven in het licht van hetgeen het evangelie ons leert. Dit jaar zou ik u een aantal gedachten willen aanbieden over het grote thema van de gerechtigheid, om te beginnen de woorden van Paulus: "Gods gerechtigheid is zichtbaar geworden door het geloof in Jezus Christus" (vgl. Rom 3,21-22).

Gerechtigheid: "dare cuique suum"

Op de eerste plaats wil ik nagaan wat de betekenis is van het woord "gerechtigheid", dat in gewoon taalgebruik zoveel wil zeggen als "ieder geven wat hem toekomt", overeenkomstig de beroemde uitspraak van Ulpianus, een Romeins jurist uit de derde eeuw. In werkelijkheid specificiert deze klassieke definitie echter niet de inhoud van wat ieder toekomt. Wat een mens het meest nodig heeft kan hem niet door de wet worden gegarandeerd. Om het leven ten volle te kunnen beleven is iets nodig dat dieper gaat en dat alleen als gave kan worden verleend. We zouden kunnen zeggen dat de mens leeft door die liefde die alleen God kan meedelen, gezien het feit dat Hij de menselijke persoon heeft geschapen naar zijn beeld en gelijkenis. Materiële goederen zijn nuttig en nodig. Jezus zelf heeft zieken genezen, menigten mensen die Hem volgden te eten gegeven, en Hij keurt

zeker de onverschilligheid af die ook vandaag nog honderden miljoenen de dood injaagt door gebrek aan voedsel, water en medicijnen. Maar toch brengt "uitdelende" rechtvaardigheid de mens niet tot de totaliteit van "wat hem toekomt". Een mens heeft brood nodig, maar heeft God nog meer nodig. De heilige Augustinus zegt daarover: als "gerechtigheid de deugd is die ieder het zijne geeft..., waar is dan de gerechtigheid van de mens wanneer hij de ware God verlaat?" (De civitate Dei, XIX, 21).

Wat is de oorzaak van onrecht?

De evangelist Marcus meldt ons de volgende woorden, die Jezus sprak in het kader van het debat in die tijd over wat rein en onrein is: "Niets kan de mens bezoedelen wat van buitenaf in hem komt. Maar wat uit de mens komt, dat bezoedelt de mens. (..) Wat uit de mens

komt, dat bezoedelt hem. Want uit het binnenste, uit het hart van de mensen, komen boze gedachten” (Mc 7,14-15, 20-21). Afgezien van de directe vraag betreffende het voedsel kunnen we in de reactie van de Farizeeën een permanente bekoring van de mens ontdekken, namelijk de oorzaak van het kwaad te willen zoeken buiten zichzelf. Vele moderne ideologieën gaan bij nader inzien uit van de volgende veronderstelling: daar onrecht “van buitenaf” komt, is het voor het laten gelden van gerechtigheid voldoende de externe oorzaken weg te nemen die haar realisering in de weg staan. Jezus waarschuwt ons dat deze manier van denken naïef en kortzichtig is. Onrecht is een vrucht van het kwaad en heeft niet enkel externe wortels; de oorzaak is gelegen in het menselijk hart, waar het zaad te vinden is van een geheimvolle samenwerking met het kwaad. Met bitterheid moet de psalmist constateren: “Ik was al schuldig toen ik werd geboren, al schuldig toen mijn moeder mij ontving” (Ps 51,7). De mens wordt inderdaad verzwakt door een intense invloed die zijn capaciteit aantast om in gemeenschap te treden met de ander.

Van nature is hij bereid om vrijelijk met anderen te delen, maar hij stuit in zijn wezen op een vreemde zwaartekracht die hem op andere gedachten brengt en zichzelf *boven* anderen doet stellen en *tegen* anderen doet zijn. Dat is egoïsme, het resultaat van de erfzonde. Adam en Eva werden verleid door de leugen van satan en aten, tegen het goddelijk gebod in, van de mysterieuze vrucht. Daarmee vervingen zij de logica van vertrouwen in de Liefde door die van verdenking en competitie, de logica van het ontvangen en het vertrouwensvol verwachten van de

Ander door het gretig grijpen en het eigenmachtig handelen (vgl. Gn 3,1-6). En als gevolg daarvan ondergingen ze een gevoel van onrust en onzekerheid. Hoe kan de mens zichzelf bevrijden van deze ik-gerichte invloed en zichzelf openstellen voor de liefde?

Gerechtigheid en sadaqah

In het hart van de wijsheid van Israël vinden we een diepe band tussen het geloof in God, die “uit het stof [verheft] wie berooid is (Ps 113,7), en de rechtvaardigheid jegens iemands buurman. Het Hebreeuwse woord dat de deugd van rechtvaardigheid aanduidt, *sadaqah*, drukt dat goed uit. Want *sadaqah* betekent aan de ene kant het voluit aanvaarden van de wil van de God van Israël, en aan de andere kant gelijkheid in de relatie met iemands buurman (vgl. Ex 20,12-17), vooral met de armen, de vreemdelingen, de wezen en weduwen (vgl. Deut 10,18-19). Maar de twee betekenissen zijn met elkaar verbonden, want het geven aan de armen is voor een Israëliet niets anders dan het herstellen van wat aan God toekomt, die medelijden had met de ellende van zijn volk. Het was niet toevallig dat het toevertrouwen van de tafelen van de Wet aan Mozes op de berg Sinai na het oversteken van de Rode Zee plaatsvond. Luisteren naar de Wet veronderstelt het geloof in God die “de roep van zijn volk hoorde” en hen daarna “uit de macht van de Egyptenaren bevrijdde” (vgl. Ex 3,8). God luistert naar de roep van de armen en vraagt van zijn kant dat er naar Hem wordt geluisterd: Hij vraagt om rechtvaardigheid jegens de armen (vgl. Sir 4,4-5,8-9), de vreemdelingen (vgl. Ex 22,20), de slaven (vgl. Dt 15,12-18). Om rechtvaardig te kunnen zijn is het dus nodig de illusie op te geven van zelfgenoegzaamheid, die diepgewor-

telde houding van geslotenheid die de ware oorzaak is van onrecht. Met andere woorden, er is een nog dieper gaande “exodus” nodig dan door God werd bewerkstelligd met Mozes, een bevrijding van het hart, die de Wet alleen niet bij machte is te realiseren. Kan de mens dan nog enige hoop koesteren op gerechtigheid?

Christus, de gerechtigheid van God

De christelijke Blijde Boodschap geeft een positief antwoord op het verlangen van de mens naar rechtvaardigheid, zoals de heilige Paulus bevestigt in zijn Brief aan de Romeinen: “Thans is echter, buiten de wet om, Gods gerechtigheid openbaar geworden... Gods gerechtigheid die zich door het geloof in Jezus Christus meedeelt aan allen die geloven, zonder enig onderscheid. Want allen hebben gezondigd en allen zijn verstoken van de goddelijke heerlijkheid; en allen worden zij om niet door zijn genade gerechtvaardigd, krachtens de verlossing die in Christus Jezus is. Hem heeft God voor wie gelooft aangewezen als zoenoffer door zijn bloed” (3,21-25).

Maar wat is de gerechtigheid van Christus? Het is voor alles de gerechtigheid die voortkomt uit de genade, waarbij geen mens zichzelf of anderen verbetert of geneest. Het feit dat het “zoenoffer” voortkomt uit het “bloed” van Christus betekent dat het niet de offers van de mens zijn die hem bevrijden van de last van zijn fouten, maar de liefdedaad van God. God opent Zichzelf tot het uiterste, zelfs zover dat Hij zelf de “vervloeking” op zich neemt die te wijten is aan de mens en daarvoor de “zegening” teruggeeft die te danken is aan God (vgl. Gal 3,13-14). Maar hier ontstaat meteen een

probleem: wat voor soort rechtvaardigheid is dit, waarbij de rechtvaardige sterft voor de schuldige en de schuldige daarvoor de zegening terugkrijgt die te danken is aan de rechtvaardige? Zou dit niet betekenen dat ieder het tegendeel ontvangt van “wat hem toekomt”? In feite ontdekken we hier de goddelijke gerechtigheid, die ten diepste verschilt van haar menselijke tegenhanger. Voor ons heeft God de prijs betaald voor deze ruil met zijn Zoon, een prijs die buitensporig hoog is. Ten aanzien van de gerechtigheid van het Kruis kan de mens afwijzend reageren, omdat daarmee duidelijk wordt dat hij zichzelf niet genoeg is, maar een Ander nodig heeft om zich ten volle te kunnen realiseren. Bekering tot Christus, geloof in het evangelie, dat betekent uiteindelijk dat we de illusie van zelfgenoegzaamheid achter ons laten om onze eigen behoeften te ontdekken en aanvaarden – de behoefte aan anderen en aan God, de behoefte aan zijn vergeving en zijn vriendschap.

We begrijpen dan dat geloof heel iets anders is dan een natuurlijk, positief aanvoelend en vanzelfsprekend feit. Er is nederigheid voor nodig om te aanvaarden dat ik een Ander nodig heb om me te bevrijden van “wat van mij is” en om mij kosteloos te geven “wat van Hem” is. Dat gebeurt met name in het sacrament van verzoening en in de eucharistie. Dankzij het handelen van Christus kunnen wij binnentreden in de “grootste” gerechtigheid, die van de liefde (vgl. Rom 13,8-10). Deze gerechtigheid ziet zichzelf duidelijk meer als schuldenaar dan als schuldeiser, omdat ze meer heeft ontvangen dan ze ooit had kunnen verwachten.

Juist door deze ervaring gesterkt voelt een christen zich aangemoedigd om bij te

dragen aan een rechtvaardige samenleving, waarin allen ontvangen wat noodzakelijk is om te leven overeenkomstig de waardigheid die eigen is aan de menselijke persoon en waarin gerechtigheid wordt gedragen door liefde.

Geliefde broeders en zusters, de Veertigdagentijd vindt haar hoogtepunt in het paastriduüm, waarin we ook dit jaar de goddelijke gerechtigheid zullen vieren, de volheid van naastenliefde, gave en redding. Moge deze tijd van boetedoening voor iedere christen een tijd zijn van authentieke bekering en verdieping van de kennis van het mysterie van Christus, die kwam om iedere gerechtigheid te vervullen. Met deze gevoelens geef ik u allen van harte mijn apostolische zegen.

Uit het Vaticaan, 30 oktober 2009.

Benedictus PP XVI

Vertaling: drs. Leo van den Broek

Kerkelijke documentatie - jaargang 38, 2010

nummer 1; blz., € 2,-

Apostolische constitutie Anglicanorum coetibus; Effatha!

Doven in het leven van de Kerk; Boodschap van paus

Benedictus XVI voor de viering van Wereldvredeedag;

Boodschap van paus Benedictus XVI ter gelegenheid van de

achttiende Wereldziekendag; Boodschap van paus

Benedictus XVI voor de Vastentijd 2010.

Bestellingen: Secretariaat rkk, Postbus 13049, 3507 LA Utrecht, tel.: 030 2326909, e-mail: bestel@rkk.nl